

Xavier Lorient był niezwykle skryty, często jedynie przypadek sprawiał, że dowiadaliśmy się o jego zamiłowaniach wykraczających poza Historię. Był między innymi wybornym znawcą świata zwierzęcego, ale też zapalonym kinomanem. W tej ostatniej dziedzinie zgromadził wyjątkowo bogatą i cenną dokumentację.

Xavier Lorient był człowiekiem prawnym, równie zasadniczym w wymiarze moralnym co intelektualnym. Nie sprawiał jednak wrażenia osoby surowej i nieprzystępnej. Przeciwnie, był uprzejmy, równoważony, niesłychanie życzliwy i zawsze gotów służyć swą wiedzą i czasem. Dlatego też zdobył ogromny szacunek i zaskarbił przyjaźń całego środowiska, które dziś bardzo boleśnie odczuwa jego nieobecność.

Claude Brenot

Przełożyła Katarzyna Bartkiewicz

Konferencja w Wilnie dedykowana Mykolasowi Michelbertasowi

W dniach 8–9 listopada 2012 r. odbyła się na Uniwersytecie Wileńskim siódma Międzynarodowa Konferencja Pamięci Jonasa Puzinasa. Nosiła ona tytuł „Okres rzymski w regionie Bałtyku” i była dedykowana profesorowi Mykolasowi Michelbertasowi, wybitnemu numizmatykowi antycznemu i archeologowi, członkowi kolegium redakcyjnego Wiadomości Numizmatycznych, z okazji jego przejścia na emeryturę. Profesor Michelbertas był wieloletnim pracownikiem i dyrektorem Katedry Archeologii Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie wykładał archeologię i numizmatykę starożytną.

Sylwetkę profesora i jego działalność na niwie archeologii okresu rzymskiego

przedstawił prof. Algimantas Merkevičius, obecny dyrektor Katedry Archeologii UW, zaś zasługi na polu badań monet antycznych zaprezentował Vytautas Aleksiejūnas, od niedawna pracownik Ministerstwa Kultury Republiki Litwy. W trakcie konferencji zostały przedstawione dwa referaty numizmatyczne: Prof. Michelbertas omówił nowo odkryty, interesujący depozyt monet rzymskich ze środkowej Litwy, zaś Aleksander Bursche i Anna Zapolska mieli wystąpienie dotyczące znalezisk rzymskich monet na południowym wybrzeżu Bałtyku.

Profesorowi Michelbertasowi zostały przekazane gratulacje i prezenty od rektora Uniwersytetu Warszawskiego, bratniej uczelni Uniwersytetu Wileńskiego, i dyrektora Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym okolicznościowy medal wydany z okazji dziewięćdziesięciolecia powstania Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych.

Aleksander Bursche

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Pieniądz i banki na Pomorzu”

W dniach 17–18 stycznia 2013 r. w Sali Renesansowej Ratusza poznańskiego miała miejsce III konferencja z cyklu „Pieniądz i banki”, tym razem pod tytułem „Pieniądz i banki na Pomorzu”. Patronat nad konferencją objęli: prezes Narodowego Banku Polskiego, marszałkowie województw pomorskich, prezydent miasta Poznania i rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Do komitetu organizacyjnego weszli przedstawiciele wszystkich instytucji mających swój wkład w przygotowanie Konferencji:

Muzeum Narodowego w Poznaniu, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu i Archiwum Państwowego w Poznaniu. Po powitaniu przystąpiono do referatów.

Wykłady rozpoczął prof. Stanisław Suchodolski wystąpieniem *Obol zmarłych w nowym oświeceniu*, który zaprezentował wstępne wyniki badań cmentarzyska z przełomu X/XI w. w Bodzi na Kujawach. Jest to nie tylko najbardziej „upięknione” cmentarzysko, ale daje się tu zauważyć odmiany stosowania tego zwyczaju. Na cmentarzysku tym wyjątkowe są zarówno wiek i pochodzenie monet, jak też niespotykany gdzie indziej sposób grzebania zmarłych.

W dalszej części sesji problemem obola zmarłych zajął się Wojciech Siwiak, który przedstawił monety z XV–XVII w. z cmentarza karmelitów w Bydgoszczy.

Ks. prof. Dominik Kubicki odniósł się do tez Karola Marksa dotyczących niewrażliwości i bezwzględności kapitału wobec człowieka. Prowadzone prace nad materiałem archiwalnym prowadzą do wniosku, że K. Marks oparł swoje wyniki na wycinkowych obserwacjach.

Aktualne rezultaty pracy nad wczesnośredniowiecznym skarbem z Bonina przedstawił Michał Kulesza. Skarb jest po konserwacji, w końcowym stadium określania monet. Prelegent przedstawił ciekawy efekt „nadruku” – lokalnego ciemnienia w postaci siatki na powierzchni monety.

Marcin Rudnicki zaprezentował celticką monetę z Leśna na Pomorzu. Moneta zachowała się mimo przejścia wraz ze zmarłym obrządku ciałałopalenia. Skutki tej operacji widoczne są w postaci wytopienia się srebra na powierzchni monety. Egzemplarz bity identycznym stemplem znaleziono w Tomicach. Jak podkreślił prelegent podczas dyskusji, ogromny przyrost znalezisk monet celtyckich spowodowany

jest działalnością „detektorystów” i technicznym rozwojem ich sprzętu.

Początkami polskiej bankowości na Pomorzu zajęły się Cecylia Leszczyńska i Łucja Lisiecka. Ich wykład to nie tylko przedstawienie tematu ale daleko więcej — przedstawienie realiów życia codziennego w Szczecinie w latach 1945–1946: od konsekwencji pobytu Armii Czerwonej, rabunków mienia, braku żywności po „stabilizację” a z nią wprowadzenie systemu nakazowo-rozdzielczego i przydzielenie bankom zakresu obowiązków, brak gotówki i brak własności — co rzutowało na brak kredytów hipotecznych — a także trudności z otrzymaniem kredytów na zagospodarowanie.

Skarb wczesnośredniowieczny z Kuźnicy Czarnkowskiej w świetle statystyki opisowej przedstawiła Agnieszka Murawska. Skarb wcześniej poddano specjalistycznym badaniom.

Do XII-wiecznych emisji denarów na Pomorzu odniosło się dwoje prelegentów. Prof. Borys Paszkiewicz, który w nowym oświeceniu przedstawił emisje Bogusława I i Kazimierza I, i Genowefa Horoszko, która z innego punktu widzenia omówiła denary, jakie pojawiły się na rynku antykwarycznym.

Monety ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Gdańsku omówiła Beata Ceynowa. Pochodzą przede wszystkim z badań wykopaliskowych. Dzięki bogactwu materiału numizmatycznego zalegającego w Gdańsku, w kolekcji Muzeum znajduje się wiele zabytków z zachodniej (od Portugalii) i północnej (po Norwegię) Europy. Ozdobą kolekcji są niedawno odkryte brakteaty Sambora I, a nawet odpady poprodukcyjne z mennicy fałszerskiej.

Na temat przepływów kapitału w Gdańsku wypowiedziało się dwóch prelegentów. Jacek Bielak odniósł się do lokat banko-

wych artystów (przede wszystkim budowlanych: mistrzów ciesielskich i budowlanych, szklarzy, fortyfikatorów) i wielkości ich kapitałów, które pozyskiwano głównie na skutek boomu budowlanego w XVIII w. Gdańsku. Z kolei Krzysztof Derejski w interesujący sposób przedstawił problem transferów pieniężnych w relacjach międzynarodowych. Momentami miało się wrażenie, że referowane są kwestie bieżące a nie XVII- i XVIII-wiecznego Gdańska. Rola francuskiego konsula w Gdańsku sprowadzała się głównie do dbałości o interesy gospodarcze. Płacono, aby zarobić, czy to na koronacji właściwego człowieka, czy na względach osób wpływowych, wszystko tak samo, jak przy dokonywaniu zakupów surowców potrzebnych gospodarce.

Zbigniew Bartkowiak przedstawił wstępne wyniki badań nad półfabrykami monet znalezionymi na rynku w Koszalinie. O ile blankiety posiadają rozkład wagi podobny do rozkładu wag monet tam znalezionych, o tyle rozkład wag kostek (z których wykonywano blankiety) jest odwrotny, co może oznaczać, że kostki zostały odrzucone na skutek niezgodności wagi. Do pomiarów wykorzystane zostały dane wag zabytków przed konserwacją.

Mennica założona przez Bogusława X w Dąbii miała być tymczasowa. Do takich wniosków doszedł Radosław Kwaśniewski, analizując spory polityczne między księciem a radnymi Szczecina.

Bardzo interesującą analizę podejścia do własnej historii przedstawionej przez banki spółdzielcze na stronach sieci Internet przedstawił prof. Roman Macyra. Po wprowadzeniu omawiającym etapy rozwoju i cele banków referent wyraził zaniepokojenie trudnościami w dotarciu do informacji historycznych przygotowanych przez banki. Dodatkowe niepokoję wywołują teksty pisane po amatorsku

i brak podawania źródeł często ciekawych informacji. Na czoło wysuwają się reklamy wprowadzania do użytku bankomatów, wykorzystaniu do płatności sieci Internet lub telefonii komórkowej. Zdaniem piszącego te słowa tak właśnie powinno być! To właśnie jest celem działalności tych instytucji a powodem do zadowolenia może być fakt wspomagania historyków przez banki spółdzielcze. Zaobserwowana przez prelegenta obecność historii na styku życia społecznego i działalności bankowej to fragment fundamentalnej kwestii obecności historii w całokształcie teraźniejszości.

Bankowość, banki spółdzielcze i ich archiwa cieszyły się zainteresowaniem prelegentów także w dniu następnym. Andrzej Choniawko przedstawił zasób archiwalny central bankowych znajdujący się w Archiwum Akt Nowych. Akta bankowe okazują się być źródłem wielu interesujących wiadomości wykraczających poza sferę bankową. Informują o zastawach, wycenach kamienic i ich opisów technicznych, zawierają plany budowlane itp. Podobną ocenę zawartości archiwów bankowych, ale z Bydgoszczy, podał Stanisław Błażejowski, a ze Szczecina — Paweł Gut.

Wpływem działalności banków spółdzielczych na rozwój regionu zainteresowała się Lucyna Błażejczyk-Majka. W swoim wystąpieniu wyróżniła działalność banku jako pracodawcy tworzącego miejsca pracy, instytucji, która wspiera rozwój ekonomiczny klientów, wpływa na rozwój społeczno-kulturowy na obszarze działania a przede wszystkim współtworzy wzrost gospodarczy w regionie. Idee spółdzielczości przetrwały wśród małych banków. W dyskusji prof. Wojciech Morawski zwrócił uwagę, że likwidacja lokalnych, bliskich klientowi banków spółdzielczych spowodowała lukę, którą zapełniły instytucje parabankowe.

Z innej, niejako przeciwnej strony, problem uchwycił Wojciech Mielewczyk. Przedstawiając kurczenie się niemieckiego stanu posiadania ziemi, pomimo pomocy finansowej państwa, oraz odpływ niemieckich ziemian na zachód Niemiec, wystawił tym samym wysoką ocenę Polakom i ich instytucjom biorącym udział w działaniach na rzecz poprawy sytuacji ekonomicznej ludności polskiej pod zaborem pruskim. Inwestowanie przez Komisję Kolonizacyjną za pośrednictwem Bauernbanku ogromnych sum pieniężnych nie zatrzymało tych tendencji i było porażką tej instytucji, przewaną wybuchem I wojny światowej.

W powyżej przedstawioną tematykę dobrze dopisały się wykłady Przemysława Madalińskiego, który przedstawił rolę kredytu bankowego dla osadników na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1950 (i niestety fatalnej realizacji tej idei), i Przemysława Czechanowskiego, który analizował przyczyny popularności Norddeabank na Pomorzu w ostatnich latach.

Jarosław Dutkowski po raz kolejny sięgnął do źródeł, jakimi niewątpliwie są taryfy mennicze. Tym razem wśród taryf z 1680 i 1693 r. odnalazł rysunek talara gdańskiego z 1630 r., a więc rocznika nienotowanego przez współczesne katalogi monet.

Treści bonów z Ińska i Chociwła analizował Mieszko Pawłowski. Ilustracje na bonach, które miały zachęcać do kupna, były nośnikami treści odnoszących się do historii miasta lub legend z nim związanych. Jak się wydaje, niezależnie od dochodu, który mogły przysporzyć miastu, emisje bonów odnosząc się do historii lub lokalnych podań oddziaływały na rzecz umacniania więzi lokalnych społeczności.

Kolejnych dwóch referentów zajęło się historią pieniądza z okresu międzywojennego. Prof. Wojciech Morawski przedstawił okoliczności powstania i warunki

obiegu waluty guldenowej w Wolnym Mieście Gdańsku. Omówienia tego zagadnienia w literaturze, sprowadzone do kilkudzaniowych wzmianek, są w świetle przedstawionego materiału wyjątkowo ubogie i często dezinformujące. Dotychczasowe przekonania o podłożu politycznym wielu decyzji regulujących obieg pieniężny okazują się nieprawdziwe, przeważają argumenty o ich ekonomicznym uzasadnieniu. Z kolei prof. Krzysztof Filipow odniósł się do znanej — jak by się mogło wydawać — kwestii druku banknotów złotych w związku z przygotowywaną reformą Grabskiego. Autor omówił zagadnienia druku i jego miejsca, transportu, okoliczności utraty arkuszy papieru i gotowych produktów. Z pewnością oba referaty znacznie poszerzają wiedzę o pieniądzu okresu dwudziestolecia.

Niejako płynnym przejściem w tematykę przyszłej konferencji był wykład Witolda Garbaczewskiego o pochodzeniu pierwszego talara koronnego z 1533 r. Autor dokonał ciekawego zestawienia dat powstania projektu medalionów do wnętrza Kaplicy Zygmuntowskiej (1531), ich realizacji (1538) i wybitcia monety (1533). Najpewniej ten sam autor projektował medaliony i monetę. Prelegent, przedstawiając dalsze argumenty, przeniósł miejsce jego bicia z Torunia do Krakowa. Tam zaś zapowiedziano zorganizowanie kolejnej, czwartej konferencji „Pieniądz i banki”, poświęconej Małopolsce.

Należy przypuszczać, że udział w organizacji konferencji wymienionych na wstępie instytucji i urzędów przyniesie w niedalekiej przyszłości owoc w postaci kolejnego, pięknie wydanego tomu z materiałami przedstawionymi przez prelegentów.

Zbigniew Bartkowiak